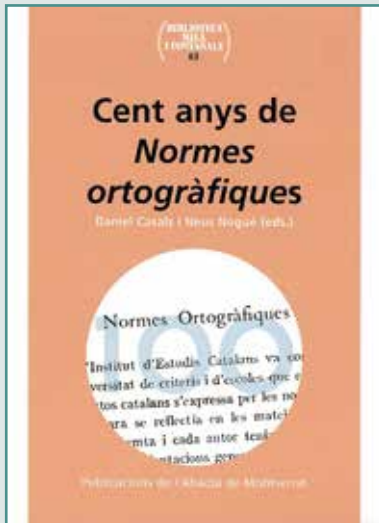

Cent anys de Normes ortogràfiques

Ramon Torrents

DANIEL CASALS I NEUS NOGUÉ,
editors

Cent anys de Normes ortogràfiques

Publicacions de l'Abadia
de Montserrat, 2016

Aquest volum, *Cent anys de Normes ortogràfiques*, no pretén estrictament de fer balanç de l'evolució ortogràfica viscuda d'ençà que el codi va ser instituït, sinó que, des de diferents angles i enfocaments, ofereix una visió de l'acceptació i les dificultats actuals del que va ser la primera pedra en la fixació del català escrit gràcies a l'acció d'Enric Prat de la Riba, Pompeu Fabra i l'Institut d'Estudis Catalans. Els responsables de l'edició, Daniel Casals i Neus Nogué, expliquen que el llibre és un dels dos fruits de les activitats promogudes pel Màster d'Estudis Avançats de Llengua i Literatura Catalanes, coorganitzat per la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Barcelona, en el centenari de la proclamació de la normativa ortogràfica (1913-2013). A part les jornades específicament dedicades al procés d'elaboració i la participació dels geolectes en la redacció de les Normes, la direcció del màster va prendre l'acord de publicar aquests estudis, que s'articulen en dos blocs: el primer, sobre els problemes de representació gràfica de la llengua i el grau d'acceptació aconseguit al País Valencià i a les Balears, i el segon, d'orientació més general, referit a tres aspectes il·lustratius de la projecció social de la normativa en marcs i casos diversos.

Obre el primer bloc el treball «**Possibilitats i límits de la normativa ortogràfica**», de Brauli Montoya (Universitat d'Alacant, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, Institut d'Estudis Catalans), que estudia i detalla tres possibles reformes ortogràfiques amb vista a una millor visibilitat i comoditat dels parlants que poden no sentir-se prou emparats pel sistema en vigor. Els tres punts es refereixen al nom de les lletres *f, l, m, n, r i s*; l'eliminació de l'accent greu *i*, així mateix, la supressió dels accents diacrítics. Contra la suspicàcia i el temor que, especialment pel que fa al segon punt, el simple enunciat de les mesures suggerides podria suscitar, la lectura d'aquest estudi és del tot convenient i saludable, no tan sols pel propòsit que l'anima —com a valencià, però també en nom dels parlants nord-occidentals—, sinó especialment per l'objectiu de fons d'assegurar la imatge unitària en les varietats territorials de la llengua *i*, encara, per la bona justificació dels punts de vista en què es fonamenta. Tot i ser agosarada, la proposta hauria de ser ben sospesada, i de fet sembla haver-ho estat, almenys potser en part, en la darrera reforma que ha afectat els accents diacrítics.

Si no és desplaçat d'afegir unes observacions als textos comentats, remarcaríem que la proposta de modificar el nom de les lletres *f, l, m, n, r i s*, ben defensada per Montoya, descarta potser injustificadament la possibilitat de descastellanitzar el nom d'aquestes lletres seguint les conclusions d'Albert Rossich (1999). Si en altres qüestions menors l'IEC no ha tingut dificultats greus a introduir canvis en el sistema ortogràfic —cas de la reducció dels accents diacrítics, tercer punt—, creiem que aquesta possibilitat encara pot ser un objectiu a considerar. La unificació en un sol signe gràfic accentual, raonada i justificada, creiem que —per motius que aquí ens excedeixen— fóra la més problemàtica.

«**L'ortografia amb relació als parlars balears**», de Joan Melià (Universitat de les Illes Balears), exposa el descabdellament d'una situació no tan formalment afectada per divergències entre el parlar i l'escriure, entre les varietats insulars i la norma oficial —també presents, si bé en un grau menor. A les Illes,

la unitat de l'ortografia ha estat en general acceptada amb una històrica unanimitat ja des dels inicis. El contrast amb els plantejaments de l'anàlisi i les propostes de canvi formulades per Montoya és evident: mentre al País Valencià es parteix d'una situació de relativa dificultat —però sense al·lusió als cercles refractaris a la unitat de la llengua, que, com sabem, hi són ben presents i actius—, a les Balears la resistència s'ha demostrat menor i marginal, malgrat els brots i rebrots de gonellisme. Aquesta teòrica pau, tanmateix, no és segons Melià prou sòlida per a assegurar el futur de la llengua, i, fora dels grupuscles refractaris, moguts, com al País Valencià, per objectius polítics, no se'n segueix cap idea disgregadora que sembli haver d'afectar la convenció ortogràfica.

En el segon bloc de treballs, una documentada anàlisi de Víctor Martínez Gil (Universitat Autònoma de Barcelona) tracta un cas personal no limitat a l'ortografia, sinó extensiu a una gran part de les directrius de l'Institut en un gran escriptor: **«Salvador Espriu i les Normes: acatar des de la recança»**. La tensió que ressegueix l'obra i l'evolució d'Espriu pel que fa al dictat de l'autoritat lingüística produeix tota mena de reaccions, en el poeta mateix i en els seus crítics. El reconeixement de certs errors de joventut, la intel·ligència que el guia, la voluntat d'obediència i exemplaritat («Fabra és la personificació del seny català, d'aquesta altíssima qualitat que, diguin el que vulguin, abunda tan poc entre nosaltres», afirma), tant com el paper simbòlic que li és atribuït i que pren ell mateix amb tota consciència en el moment seu creatiu més fecund —també el políticament més difícil— i, encara, la revisió que fa el mateix Espriu en els darrers anys respecte a la seva posició voluntàriament disciplinada, tot plegat constitueix la matèria d'un estudi d'interès segur: finalment s'imposa la visió crítica que l'escriptor ja havia sentit davant el «respecte una mica infantil i ridícul per la gramàtica, fins a convertir-la en una mena de cosa rígida, sense colorit... Pedantesca», però sense negar ni abandonar la fidelitat general a la norma. El permanent neguit ortogràfic i gramatical d'Espriu és el fil conductor que guia el treball de Martínez Gil. Si aquest neguit es resol, no és sinó a partir de l'equilibri entre la voluntat del ciutadà disciplinat i exemplar i les llicències que ell mateix creu justificades.

Genyint-se exclusivament al camp de la convenció escrita, Josep Murgades dissertà en les jornades amb una mirada sobre la **«Dimensió política de l'ortografia»**, que s'obre amb unes invocacions a Antonio Gramsci i Enrique Tierno Galván que defineixen sense marge d'equívoc el paper polític, simbòlic i efectiu de tota norma, *leitmotiv* d'aquesta anàlisi.

La grammatica normativa scritta presuppone quindi sempre una «scelta», un indirizzo culturale, è cioè sempre un atto di politica culturale-nazionale. Potrà discutersi sul modo migliore di presentare la «scelta» e l'«indirizzo» per farli accettare volentieri, cioè potrà discutersi dei mezzi piú opportuni per ottenere il fine; non può esserci dubbio che ci

sia un fine da raggiungere, che ha bisogno di mezzi idonei e conformi, cioè che si tratti di un atto politico.

Antonio Gramsci (1953)

Pero el poder, en cuanto se aplica, es decir, en cuanto es tal poder, se cualifica por el vencimiento de una cierta resistencia, potencial o actual. Un poder que no se impone no es poder.

Enrique Tierno-Galván (1961)

La codificació ortogràfica, que en el camp de la llengua va ser el primer fruit de l'obra empresa sota la guia d'Enric Prat de la Riba i la Mancomunitat, va treballar per un projecte polític de redreçament col·lectiu. En matèria lingüística, les Normes van aconseguir entre altres coses d'arraconar la consideració de dialecte tradicionalment associada a la llengua. Vençudes amb l'acceptació general les resistències inherents a tota reforma, i sobre una base lògica que, tanmateix, sempre contindrà imperfeccions, l'ortografia es va imposar. Murgades no deixa d'advertir sobre el perill d'introduir gaires canvis en un cos de salut compromesa. Els exemples amb què s'il·lustra el treball són un atractiu més a afegir a aquesta lectura.

Tanca el volum la perspectiva històrica oferta per Daniel Casals i Martorell (Universitat Autònoma de Barcelona) sobre **«El ressò i la difusió de les Normes ortogràfiques (1913) de l'IEC a la premsa durant el franquisme»**. Després de documentar la situació de la llengua en els decennis 1940-1960, marcats per la negació i la letargia, Casals exposa el context polític i social en la dècada 1960-1970, moment d'un cert desglaç del silenciament i la crua repressió de l'etapa anterior —amb la consigna política, per exemple, d'impedir tota al·lusió a Fabra o a un IEC que treballava en la clandestinitat. Tot seguit veiem quin ressò periodístic es va donar al cinquantenari de les Normes (1963). Una altra secció del treball és dedicada a dues mostres dels espais de temàtica lingüística que van tenir presència en els diaris d'aquell moment de relativa permissivitat, com és el cas de la divulgació de les Normes ortogràfiques en publicacions periòdiques (*El Correo Catalán* i *Tele/estel*). En les conclusions, Casals veu que l'any 1963, en ocasió del cinquantenari de les Normes i després d'alguna ombra de reconeixement que el règim es veia obligat a fer per assegurar-se el crèdit internacional, la presència de la llengua inicia una prudent reaparició en els mitjans periodístics.

La conclusió a què permet arribar la lectura d'aquests *Cent anys de Normes ortogràfiques*, que recomanem sense reserva, és que les insegures perspectives de la llengua, la teòrica incomoditat en què poden viure els parlants de determinades àrees, les dificultats diàries, personals o col·lectives, res de tot això no és en cap cas un problema atribuïble al sistema ortogràfic que, malgrat la imperfecció que no deixaran mai de contenir aquestes convencions, és símbol de la unitat de la llengua que ens identifica en tota manifestació escrita. ■